

Anonim Şirketin İflası Halinde Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldıkları Kazanç Payları İle Diğer Paraların İadesi Sorunu

Prof. Dr. Rıza Ayhan*

ÖZET

Anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin aldıkları kazanç paylarını iade yükümlülüğü, TTK m.512'deki düzenlemede, kazanç payının *haksız ve kötü niyetle alınması* şartına bağlanmışken; kanun koyucu TTK m.513'de, *kazanç payının* iadesini, haksız ve kötü niyetle alınma şartına bağlamamış; yönetim kurulu üyelerinin hizmetlerine karşılık aldıkları diğer malî hakları, **“uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paralarla”** sınırlı bir iade yükümlülüğüne tâbi tutmuştur. Bu düzenleme farklılığı, hükümlerin konuluş amacındaki farklılıktan kaynaklanır; TTK m.512'de *“sermayenin korunması”* amaçlanırken, TTK m.513'de *“alacaklıların korunması”* esas alınmıştır. Kanun koyucu TTK m. 513'de iade yükümünün sebepsiz zenginleşmeye göre yapılması gerektiğini ifade etmiş; şirketin iflâsı hâlinde, kazanç payını ve yönetim kurulu üyeleri tarafından alınan diğer paraları iade yükümlülüğünün muhatabını, *şirket alacaklıları* olarak belirlemiştir.

TTK m.513'ün mehazı, 1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu'nun 679'uncu maddesidir; ancak OR Art. 679 değişik tarihlerde çeşitli değişikliklere uğramıştır; ancak Türk kanun koyucusu bu değişiklikleri ihmal ederek, OR Art. 679 hükmünü 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na aynen taşımıştır. Bu çalışmada, mehaz kanundaki değişiklikler dikkate alınmak suretiyle karşılaştırmalı olarak TTK m. 513'de düzenlenen şirketin iflâs etmesi halinde yönetim kurulu üyelerinin aldıkları kazanç payları ile diğer paraların iade edilmesi ve iade yükümlülüğünün kapsamı incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yönetim kurulu, kazanç payı, iflâs, malî haklar, alacaklıların korunması.

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

The Issue of Returning the Gain Margins and Other Benefits of the Board of Directors in case of the Bankruptcy of the Joint-Stock Company

ABSTRACT

While the responsibility of giving back the gain margin which members of the board of directors of joint-stock company earned is conditioned to the condition of receiving gain margin unduly and in bad faith in the regulation of TTK Article 512; the law maker in the regulation of TTK Article 513 has not stipulated the return of gain margin to earning unduly and in bad faith and the other benefits of members of board of directors, that they receive in return of their service, are subjected to the limited responsibility of giving back “with the money that is required to be paid, if it were regulated cautiously according to the cost amounts that fits into the financial statement and exceeds the appropriate cost”. This differentiation of regulations stems from the differences between the aims of the provisions; while protection of capital is aimed in TTK Art.512, the protection of claimants is taken as a basis in TTK Art.513. The law maker states that the responsibility of returning in TTK Art.513 is required to be done according to unprovoked enrichment and it appoints creditors of company as addressee of members of board of directors responsibility to turn gain margin and other money taken by them, in the case of bankruptcy of the company.

The refer of TTK m.513 is 679. Dam of Swiss law of obligation that was announced in 1936 yet OR Art. 679 has under gone various amendments at different times. Turkish lawmaker has transferred the provision of OR Art. 679 completely into the Turkish Code of Commerce numbered 6102 by ignoring these changes. In this study, comparatively and by considering amendments on the referred Code; returning gain margin and money received and scope of returning responsibility of members of board of directors in the case of bankruptcy of company as regulated in TTK Art. 513 will be examined.

Keywords: Board of directors, gain margin, bankruptcy, financial rights, protection of creditors.

GİRİŞ

Türk Ticaret Kanunu'nun 513'üncü maddesinin birinci fıkrasında, “*Şirketin iflası hâlinde, yönetim kurulu üyeleri şirket alacaklılarına karşı, iflasın açılmasından önceki son üç yıl içinde **kazanç payı** veya **başka bir ad altında hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraları geri vermekle yükümlüdürler**” denilmiştir; ancak bu iade yükümlülüğü, Türk Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşme (TBK m.77 vd.) hükümlerine bağlanarak, “*sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümler gereğince alınması mümkün olmayan paraların geri verilmesi yükümlülüğü yoktur*” hükmüne yer verilmiştir¹.*

Bahsi geçen hükmün düzenlemesinden de anlaşılacağı üzere, yönetim kurulu üyelerinin iadeyle yükümlü oldukları haksız yere ve kötü niyetle aldıkları **kazanç payları** (TTK m.512/1) ile TTK m.513'de düzenlenen, iflâs hâlinde **kazanç payı** ile **uygun ücreti aşan ve ödenmemesi gereken** malî hakların iadesi birbirinden farklıdır.

TTK m.512'deki düzenlemede yönetim kurulu üyelerinin iade yükümlülüğü, kazanç payı ile sınırlandırılmış ve iade, kazanç payının haksız ve kötü niyetle alınması şartına bağlanmıştır. Buna karşın, TTK m.513'de **kazanç payının iadesi**, haksız ve kötü niyetle alınması şartına bağlanmamış; diğer malî haklar da “**uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paralarla**” sınırlı bir iade yükümlülüğüne tâbi tutulmuştur.

Buna göre, Türk Ticaret Kanunu'nun 513'üncü maddesinin birinci fıkrasında, “*Şirketin iflâsı hâlinde*”, yönetim kurulu üyelerinin malî haklarının tamamının iadeye tâbi olmadığı; iadenin “*kazanç payı ile uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken*” paralarla sınırlı olduğu görülmektedir.

TTK m.513 hükmünün düzenlemesi nazara alındığında, şirketin iflâsı hâlinde yönetim kurulu üyelerinin aldıkları paraların iadesinin şartlarının ve iadenin kapsamının, **kazanç payları** ile **uygun ücreti aşan ve ödenmemesi gereken** paraların iadesi başlığı altında ayrı ayrı incelenmesi gerekir.

1) Şirketin İflâsı Hâlinde Kazanç Payının İadesi

Kanun koyucu, TTK m.513'de, mehzaz kanuna uygun olarak, şirketin iflâsı

¹ Hükmün mehazı, 1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu'nun 679'uncu maddesidir. İsviçre Borçlar Kanunu'nun 679'uncu maddesinde, “kazanç payı” (Gewinnanteile) ile “başka bir ad altında” alınanların (unter anderer Bezeichnung gemachten Bezüge) iade yükümlülüğünden bahsedilmektedir. Bu açıdan TTK m.513'deki düzenlemenin mehaza uygun olduğu ifade edilebilir. Ancak mehzaz Kanunda, “kazanç payı” (Gewinnanteile) olarak ifade edilen kavram, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 679'uncu maddesinde daha sonra yapılan değişikliklerle, TTK m.511'inci maddeye “kazanç payı” olarak alınan “Tantieme” ile sınırlandırılmıştır.

hâlinde yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarının iadesini, belirli bir süreye ve sebepsiz zenginleşme hükümlerine bağlamıştır. Ancak, bu esaslarla iade kapsamının belirlenebilmesi için öncelikle TTK m.513 anlamında “kazanç payı” kavramının tespiti gerekir.

A)Kazanç Payı Kavramı

Kazanç payı², yönetim kurulu üyelerine kâr payından (*Dividende*) yapılan ödemeler olarak nitelendirilmektedir. Bu anlamda şirketin kâr payından yönetim kurulu üyelerine yapılan her türlü ödeme, kazanç payı kavramına dâhil kabul edilir ve bu esastan olmak üzere, kâr payından yapılan *pirim ödemesi* de kazanç payı sayılır sonucuna varılır³.

Ancak, mehzaz kanunda daha sonra yapılan değişiklikler ışığında yapılacak değerlendirmede aynı sonuca ulaşılammamaktadır. Zira 1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu’nda (OR Art.679) “kazanç payı” (*Gewinnanteile*) olarak nitelendirilen kavram, daha sonra “*tantieme*” olarak ifade edilerek, şirketin iflâsı hâlinde iade yükümlülüğü, OR Art.677 (TTK m.511) ile sınırlandırılmış; kâr payından kazanç payları dışında alınan paralar, hükmün (OR Art.679) diğer kısmına tâbi tutularak *uygun ücreti aşan ve ödenmemesi gereken* para olarak kabul edilmiştir.

TTK m.513 düzenlemesinden de farklı bir sonuca varmak mümkün görülmemektedir. Zira Türk kanun koyucusu da iki kavramı birbirinden ayırmış; “*iflâsın açılmasından önceki son üç yıl içinde kazanç payı veya başka bir ad altında hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraları geri vermekle yükümlüdürler*” hükmünü getirmiştir.

Buna göre TTK m.513 anlamında yönetim kurulu üyelerinin geri vermekle yükümlü olduğu kazanç payının, TTK m.511’de düzenlenen kazanç payı olduğu söylenebilir; şirketin kâr payından yönetim kurulu üyelerine yapılan diğer ödemeler bu kapsama girmez.

B) Kazanç Payının Geri Verilmesinin Şartları

TTK m.512’de kazanç payının geri verilmesi haksız ve kötü niyetle alınma şartına bağlı tutulurken⁴, TTK m.513’de bu şartlar aranmamış; kazanç

² Türk Ticaret Kanunu’nda kazanç payı tarif edilmemiş; sadece mehzaz İsviçre Borçlar Kanunu’nun “Tantieme” kenar başlıklı 677’nci maddesine uygun olarak, “Yönetim kurulu üyelerine kazanç payları, sadece net kârdan ve ancak kanuni yedek akçe için belirli ayırım yapıldıktan ve pay sahiplerine ödenmiş sermayenin yüzde beşi oranında veya esas sözleşmede öngörülen daha yüksek bir oranda kâr payı dağıtıldıktan sonra verilebilir” denilmiştir.

³ Pulaşlı, H., Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Ankara 2015, s. 461 vd.; Domaniç, H., Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi-II, İstanbul 1998, s.1561- 1579; Eriş, G., Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu Ticari İşletme ve Şirketler, Ankara 1992, s. 1436 vd.; Tekil, F., Anonim Şirketler Hukuku, İstanbul 1998, s. 190-193.

⁴ Bu vesileyle belirtmek gerekir ki, kazanç payının iadesinde, mehzaz İsviçre Borçlar Kanunu’ndan kötü niyetle (in bösem Glauben) alınma şartı kaldırılmıştır (Bkz., Binder, Andreas, Die aktienrechtliche Rückerstattung ungerechtfertigter Leistungen, GesKR Sondernummer/2008, s.67.; BSK OR II- Peter Kurer/ Christian Kurer / In, Art. 678 N 18-28a.

payının alınması yeterli görülmüştür. Bu durumda, şirketin iflâsı hâlinde yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarını iade şartları şu şekilde belirlenebilir:

a) Kazanç Payının Alınmış Olması

TTK m.513 anlamında yönetim kurulu üyelerinin kazanç payını geri verme yükümlülüğü herhangi bir şarta bağlanmamış; geri verme yükümlülüğünün doğması için, kazanç payının alınması yeterli görülmüştür.

Kanun koyucunun TTK m.513’de benimsediği amaç, TTK m. 512’dekenden farklı olduğu için, bu yaklaşım yadırganmamalıdır. Zira TTK m.512’de “*sermayenin korunması*” amaçlanırken; TTK m.513’de “*alacaklıların korunması*” esas alınmıştır. Alacaklıların korunması amacıyla, yönetim kurulu üyelerinin aldığı tüm kazanç paylarının (alle Tantiemen) iadesi öngörülmüş; alınan kazanç paylarının haksız veya kötü niyetle alınıp alınmadığı hususuna temas edilmemiştir. Zaten, haksız ve kötü niyetle alınan kazanç paylarının iadesi TTK m.512 ile mümkün olabilmektedir⁵.

b) Yönetim Kurulu Üyeleri, İflâsın Açılmasından Önceki Son Üç Yıl İçinde Aldıkları Kazanç Paylarını Geri Vermekle Yükümlüdür

Kanun koyucu, yönetim kurulu üyelerinin geri vermekle yükümlü olduğu kazanç paylarını, iflâsın açılmasından evvelki üç yıl ile sınırlandırmıştır. Bu üç yıllık sürenin başlangıcı, kazanç payı ödenmesi hakkındaki genel kurul kararı tarihi değil; kazanç payının fiilen alınma tarihidir. Bu bakımdan iflâsın ertelenmiş olması (İİK m.179 vd.) sürede bir değişiklik yapmaz; iflâs kararının ertelenmesinden sonra şirketin mali durumunda iyileşme olmaması hâlinde, mahkeme erteleme kararını kaldırırrsa, yönetim kurulu üyelerinin geri verme yükümünün başlangıcı tarihi yine iflâs kararı tarihi olur⁶.

c) Yönetim Kurulu Üyelerinin Kazanç Payını Geri Verme Yükümü “Uygun Ücreti Aşan ve Bilanço Uygun Bir Ücret Miktarına Göre Tedbirli Bir Tarzda Düzenlenmiş Olsaydı Ödenmemesi Gereken” Şartına Bağlı Tutulmamıştır

Kanun koyucu TTK m.513’de “*kazanç payının iadesi*” ile “*yönetim kurulu üyeleri tarafından alına diğer paraları*” ayrı ayrı değerlendirmiş; yönetim kurulu üyeleri tarafından alınan diğer paraların iadesinde, uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraların geri verilmesini arzu ederken, yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarını geri vermesinde bu şarta işaret etmemiştir⁷.

⁶ İİK m.179-b/1’e göre, “Erteleme kararı üzerine borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanuna göre yapılan takipler de dâhil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur; bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez.” Bu konuda Mehz İsviçre Borçlar Kanunu’nun 679’uncu maddesinde özel bir düzenleme getirilmişken; daha sonra iflâs erteleme kararının tabii sonucunun bu olduğu öngörülerek hüküm kaldırılmıştır.

⁷ Mehz İsviçre Borçlar Kanunu’nun 679’uncu maddesinin son hâlinde bu husus, “Kazanç paylarının kanun ve esas sözleşme hükümlerine göre tedbirli bir tarzda düzenlenen bir bilanço sonucunda verildiğinin anlaşılması durumunda, iade yükümlülüğünün bulunmadığı” şeklinde ifade edilmiştir.

d) Yönetim Kurulu Üyelerinin Kazanç Payını Geri Verme Yükümü Sebepsiz Zenginleşme (TBK m.77 vd) Hükümlerine Tâbi Tutulmuştur

Kanun koyucu TTK m.513/2’de, “*Sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümler gereğince alınması mümkün olmayan paraların geri verilmesi yükümlülüğü yoktur*” hükmünü vazederken, şirketin iflâsı hâlinde, yönetim kurulu üyelerinin iflâsın açılmasından önceki son üç yıl içinde aldıkları kazanç payını, sebepsiz zenginleşme olarak değerlendirmemiş; sadece iade yükümünün sebepsiz zenginleşmeye göre yapılması gerektiğini ifade etmiştir⁸.

aa) Sebepsiz Zenginleşme Hakkında Genel Açıklama

Hukukumuzda bir kimsenin haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşmesi, sebepsiz zenginleşme olarak nitelendirilmiş ve haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşenin, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlü olduğu ifade edilmiştir (TBK m.77/1). Sebepsiz zenginleşme münasebetiyle zenginleşenin, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlü olduğu tartışma konusu değilken, geri verilecek zenginleşme miktarının tespit ve hesaplanması doktrinde tartışmalıdır. Yargıtay’ımızın da kabulüne nazaran⁹, geri verilecek zenginleşmenin miktar ve kapsamı, fakirleşme kadardır; zenginleşmenin üst sınırı, fakirleşmedir¹⁰.

Kanun koyucunun kabulüne nazaran, sebepsiz zenginleşenin iade borcunun kapsamı, sebepsiz zenginleşen kişinin iyi niyetli olup olmamasına göre farklı hükümlere tâbi tutulmuştur. Sebepsiz zenginleşen iyi niyetli ise, bir diğer ifadeyle, zenginleşmeyi geri vereceğini bilmiyor veya bilmesi gerekmiyorsa, zenginleşmenin geri istenmesi sırasında elinden çıkmış olduğunu ispat ettiği kısmın dışında kalanı; bir diğer söyleyişle, elinde kalan miktarı geri vermekle yükümlüdür (TBK m.79/1)¹¹. Zenginleşmeyi geri vereceğini, dolayısıyla zenginleşmenin haklı bir sebebe dayanmadığını bilen veya bilmesi gereken kötü niyetli zenginleşen, zenginleşmeyi iyi niyetli olmaksızın elden çıkarmışsa veya elden çıkarırken ileride geri vermek zorunda kalabileceğini hesaba katması gerekiyorsa, zenginleşmenin tamamını geri vermekle yükümlüdür (TBK m.79/2). Zenginleşen, zenginleşmenin gerçekleştiği anda kötü niyetli olabileceği gibi, sonradan kötü niyetli hale gelmesi de mümkündür¹².

bb) Yönetim Kurulu Üyelerinin TTK m.513 Gereğince Geri Verme Yükümünün Niteliği

Yönetim kurulu üyelerinin TTK m.513 gereğince geri vermekle yükümlü oldukları kazanç payları; yönetim kurulu üyelerinin, haklı bir sebep olmaksızın,

⁸ OR Art.679’da sebepsiz zenginleşmeye atıftan vazgeçilmiştir.

⁹ Yargıtay HGK’nın 08.06.1983 Tarih ve E.1980/4-2017, K.1983/621 sayılı kararı için bkz, Kazancı İçtihat Bankası (Erişim T. 15.06.2015).

¹⁰ Yeni ihlâl görüşüne göre ise, borçlunun geri verme borcu, gerçek zenginleşme miktarı olarak nitelendirilme tedir (Bu konuda bkz., Eren, F., Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Ankara 2014, s. 883-884).

¹¹ İyiniyetli sebepsiz zenginleşenin iade borcu için bkz., Uluşan, İ., İyiniyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlandırılması Sorunu, İstanbul 1984. s. 128 vd.

¹² Eren, s. 885.

bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşmeler sebebiyle geri vermek zorunda oldukları bir para değildir. Yönetim kurulu üyelerinin haklı bir neden olmadan aldıkları kazanç payları, TTK m.512'ye tâbidir; haklı bir nedene dayanmadan alınan bu kazanç paylarının iadesi TTK m.512'ye göre talep edilebilir¹³.

TTK m.513'de, yönetim kurulu üyelerinin aldıkları kazanç paylarının iadesinde, kazanç paylarının haksız alınmış olmasına dair bir düzenleme yoktur. Yönetim kurulu üyelerinin TTK m.513 gereğince iade etmekle yükümlü oldukları kazanç payları, yönetim kurulu üyelerinin haklı olarak aldıkları kazanç paylarıdır; bu durumda yönetim kurulu üyelerinin sebepsiz zenginleşmesinden bahsedilemez.

Bilindiği üzere, sebepsiz zenginleşmenin önemli işlevlerinden birisi, “denkleştirici adaleti gerçekleştirme”, bir diğeri ise “tamamlama, düzeltme” işlevidir¹⁴. Gerçekten denkleştirici adalet ve hakkaniyet gereğinden doğan sebepsiz zenginleşme kurumunun bir özelliği de, sebepsiz zenginleşmenin çoğu kez kanda düzenlenmiş başka hükümler ve kurumların yarattığı hukuki sonuçlara eklenen yan sonuç olmasıdır¹⁵. Bir diğere ifadeyle, hukuk düzeninin getirdiği bazı hukuki sonuçların ve durumların maddi ihtiyaçları tam karşılamadığı noktalarda, bu hukuki durumu düzeltmek bakımından yine aynı hukuk düzeni sebepsiz zenginleşme kurumu aracılığıyla iade yükümlülüğü getirmektedir¹⁶.

TTK m.513'de de sebepsiz zenginleşmenin bu tür bir işlevi söz konusudur; burada yönetim kurulu üyeleri sebepsiz zenginleşen değildir; sebepsiz zenginleşmeye yol açan haksız olarak alınan kazanç payları TTK m.512'ye göre talep edilebilir¹⁷.

cc) Geri Verme Borcunun Kapsamı

Şirketin iflâsı hâlinde, yönetim kurulu üyelerinin şirket alacaklılarına karşı geri verme borcu, iflâsın açılmasından önceki son üç yıl içinde aldıkları kazanç payları ile sınırlıdır (TTK m.513/1) ve “sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümler gereğince alınması mümkün olmayan paraların geri verilmesi yükümlülüğü yoktur” (TTK m.513/2)¹⁸.

Sebepsiz zenginleşmede geri verme borcunun kapsamının ve iade esnasında hangi masrafların istenebileceğinin düzenlendiği TBK m.79-80 hükümlerinde, iade yükümlüsünün iyi niyetli olup olmamasına göre farklı yaklaşımlarda bulunulmuştur. TBK m.79/1'e göre, iyi niyetli iade yükümlüsü, iade anında elinde kalanla sorumlu olacağı hâlde; TBK m.79/2 uyarınca, iktisap konusunu kötü

¹³ BSK OR II- Kurer/Kurer/ In, Art. 678 N. 19 vd.

¹⁴ Oğuzman, K./Öz, T., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2., İstanbul 2013, s. 308-311.

¹⁵ Oğuzman/Öz, s. 310.

¹⁶ İsviçre Federal Mahkemesi'nin (BGE 64 II 130) sayılı kararı için bkz., Oğuzman/Öz, dpn. 22, s. 310-311.

¹⁷ BSK OR II- Kurer/Kurer/ In, Art. 679 N. 18.

¹⁸ OR Art. 679'da bu şart, 1936 metninde bu tarzda olmasına karşın, yeni hâlinde, “Bilançonun tedbirlir bir şekilde hazırlanmış olması hâlinde iade yükümlülüğü yoktur”, şeklindedir (Bkz., OR Art. 679).

niyetle elden çıkararak, zenginleşme ortadan kalkmış veya azalmış olmasına rağmen zenginleşme değerini iade ile yükümlü olacaktır¹⁹.

Ancak dikkat edilmelidir ki iade borcunun kapsamı açısından iyi niyetli olup olmama, zenginleşme konusunun zenginleşenin malvarlığından çıkma anına göre belirlenecektir. Zira TTK m.513'e göre iade yükümlüsü yönetim kurulu üyesi, kazanç payını alırken iyi niyetlidir; kazanç payının alınması anında yönetim kurulu üyesinin kötü niyetli olması, TTK m.512'de hükme bağlanmıştır. Buna göre, iyi niyetli olarak kazanç payı alan yönetim kurulu üyesi, iade yükümlüsü olduğunu bilerek veya bilecek durumdayken zenginleşme konusunu elden çıkarırsa, kötü niyetli sebepsiz zenginleşenin iade borcunu düzenleyen hükümlere tâbi olacaktır.

e) Kazanç Paylarının İadesinin Amacı, Alacaklıları Korumaktır

TTK m.512 gereğince iade yükümlülüğünün amacı sermayeyi korumak iken, TTK m.513'ün amacı, alacaklıları korumaktır²⁰.

Aslında sebepsiz zenginleşme kurumunun temel özelliği, fakirleşen yönünden nispi bir hak sağlamasıdır. Bir diğer söyleyişle, sebepsiz zenginleşmede iade talebi, sebepsiz zenginleşmenin şartlarının gerçekleşmesi üzerine zenginleşen ve fakirleşen arasında kanun gereği oluşan borç ilişkisinden doğan bir nispi hakka, alacak hakkına dayanır ve bu nispi hak sadece zenginleşene ve onun külli haleflerine karşı ileri sürülebilir. Bu nedenle iade konusu mal borçlunun elinde bulunsa bile, alacaklı (fakirleşen) bunun aynen iadesini isteyemez; alacağını iflâs masasına kaydettirir²¹.

Ancak TTK m.513'de, anonim şirket tüzel kişiliğinin iflâsı söz konusu ise de tüzel kişilik alacaklı (fakirleşen) olmadığı gibi, iade borçlusu da değildir. Anonim şirket tüzel kişiliği, yönetim kurulu üyelerine, kanun ve esas sözleşme hükümleri uyarınca hakları olan kazanç paylarını vermiştir; şirket fakirleşmediği gibi, şirketin nispi bir hakkı da doğmamıştır.

Kanun koyucu TTK m.513 ile alacaklıları korumak amacıyla, şirketin iflâsı hâlinde yönetim kurulu üyelerini, şirket alacaklılarına karşı, iflâsın açılmasından önceki son üç yıl içinde kazanç payını geri vermekle yükümlü tutmuş, sadece geri verme esaslarını, *sebepsiz zenginleşmenin tamamlama* işlevinden istifade ederek, sebepsiz zenginleşme hükümlerine tâbi kılmıştır. İade borçlusu şirket değil, kazanç payını alan yönetim kurulu üyeleridir.

¹⁹ Oğuzman/Öz, s. 378.

²⁰ Mehaz 1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu düzenlemesinde de amaç bu şekilde belirlenmişken, hem OR Art. 678 hem de 679'un son hâlinde, amacın sermayeyi korumak olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu anlamda sermaye korunacağı için, alacaklılar da dolaylı olarak korunacaktır.

²¹ Oğuzman/Öz, s. 311-313.

C) Kazanç Payının Geri Verilmesinde Taraflar

Şirketin iflâsı hâlinde, kazanç payını iade yükümlüleri, kazanç payını alan yönetim kurulu üyeleri iken; yönetim kurulu üyelerinin kazanç payını iade yükümlülüğü, şirket alacaklılarına karşıdır.

a) Kazanç Payının Geri Verilmesinde İade Yükümlüsü

Şirketin iflâsı hâlinde, kazanç payını iade yükümlüleri kazanç payını alan yönetim kurulu üyeleridir. Yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarını iadesi, kazanç paylarını haksız almaları şartına bağlı tutulmamış; kazanç paylarını almaları yeterli görülmüştür²².

İade yükümlüsü yönetim kurulu üyelerinden, tüm kazanç paylarının iadesi istenemez; istenebilecek kazanç payları, şirketin iflâsının açılmasından önceki son üç yıl içinde alınan kazanç paylarıdır²³.

Kanun koyucu kazanç paylarının alınması ve iflâsın açılması tarihlerini esas almış; şirket genel kurulu karar tarihine atıf yapmamıştır. Bu nedenle iade yükümlülüğü, kazanç payının alındığı tarih nazara alınarak belirlenecektir. Bir diğer söyleyişle, asliye ticaret mahkemesinin iflâs kararını verdiği anda iflâs açılmış olacağından (İİK m.165), iflâsın açılmasından önceki son üç yıl içinde alınan kazanç payı istenebilecektir. Bu anlamda, genel kurulun kazanç payının dağıtılması hakkındaki kararının tarihi önem taşımaz; genel kurul kararı tarihi daha önceki bir tarih olsa da iade yükümlülüğü kapsamının belirlenmesinde, kazanç payının alınma tarihi esas alınır.

Bunun gibi, iflâsın ertelenmesi kararı verilmesi, sürenin hesaplanmasında değerlendirilmeye alınmaz. Zira iflâsın ertelenmesi, şirketi idare ve temsil ile vazifelendirilmiş kimselerin ya da alacaklılardan birinin, şirketin malî durumunun iyileştirilmesinin mümkün olduğuna dair bir iyileştirme projesini mahkemeye sunması sonucunda, mahkemenin iflâsın ertelenmesi şeklindeki bir kararıdır; bu durumda henüz iflâs kararı verilmemiş, iflâs açılmamıştır. İflâsın ertelenmesi süresinin sonunda iyileşmenin mümkün olmadığı tespitini üzerine mahkeme, şirketin iflâsına karar verecektir. Bunun yanında, erteleme süresi dolmamakla birlikte, mahkeme kayyımın verdiği raporlardan şirketin malî durumunun iyileştirilmesinin mümkün olmadığı kanaatine varırsa, erteleme kararını kaldırarak şirketin iflâsına karar verebilir (İİK m.179/b/5). Bu hâlde süre, mahkemenin iflâs kararı tarihine göre belirlenir; erteleme tarihi iadeye esas alınmaz.

²² “TTK m.513 kapsamında geri verme yükümünün doğumu için menfaatin haksız olarak elde edilmiş olması gerekir” görüşü için bkz., Özer, s. 398; “İade koşullarının başında, bilançonun basiret ve tedbirlik ilkesine aykırı olarak tutulması gelir” görüşü için de bkz., Eriş, s. 1442; Domaniç ise, “TTK m.474 (6102 sayılı TTK m.513), geri alma için haksızlığı yeterli görmüş, ayrıca üyelerin kötü niyetini de aramamış” görüşündedir (Bkz., Domaniç, s. 1582).

²³ OR Art. 679’a göre de şirketin iflâsı hâlinde iade yükümlüsü sadece kazanç payını alan yönetim kurulu üyeleridir; yönetimde bulunan diğer kişilerin (nahe stehende Personen) iade yükümlülüğü OR Art. 679 kapsamında değildir. Kazanç payını alan yönetim kurulu üyelerinin, aldıkları kazanç payının OR Art. 677’ye uygun olduğu, OR Art. 678 hükmüne aykırı olmadığı ve ayrıca bilançonun tedbirli bir tarzda düzenlendiği ispat edilerek sorumluluğu da söz konusu edilemeyecektir.

b) Kazanç Payının Geri Verilmesinde İade Alacaklısı

Şirketin iflası hâlinde, yönetim kurulu üyelerinin iade yükümü şirket alacaklılarına karşıdır (TTK m.513/1). Kanun koyucu TTK m.513/1’de, “*Şirketin iflası hâlinde, yönetim kurulu üyeleri şirket alacaklılarına karşı, iflasın açılmasından önceki son üç yıl içinde kazanç payını geri vermekle yükümlüdürler*” demek suretiyle; iade yükümlüsünün kazanç payını alan yönetim kurulu üyeleri, iade alacaklısının ise, şirket alacaklıları olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Kanun koyucunun TTK m. 513’de “*şirketin iflâsından*” bahsetmesi, kazanç payını geri vermenin TTK m.512’nin özel bir hâli olmasındandır. Yönetim kurulu üyelerinin geri verme borcu esas itibariyle TTK m.512’de düzenlenmiş; bu geri verme yükümlülüğü yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarını haksız ve kötü niyetle alması şartına bağlanmıştır. TTK m.513’de ise, yönetim kurulu üyelerinin kazanç payını iade yükümü sadece şirketin iflâsına bağlanmış; yönetim kurulu üyelerinin bu kazanç payını almasında haksız ve kötü niyetli olması şartları aranmamıştır.

Şirketin iflâsı halinde geri verilmesi gereken kazanç paylarının hangi tarih aralığını kapsayacağı da iflâsın açılmasına göre belirlenecektir. TTK m. 513 hükmünde ve hükmün mehazı olan 1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu düzenlemesinde, iade alacaklısının şirket alacaklıları; iade borçlusunun da kazanç payını alan şirket yönetim kurulu üyeleri olduğu açıkça ifade edilmektedir. Bu nedenle, şirket iflâs ettiğinde, şirket alacaklıları alacaklarını, iflâs masasından değil, kazanç payını alan yönetim kurulu üyelerinden talep edeceklerdir. Zira TTK m.513 hükmü anlamında, şirket tüzel kişiliği borçlu değildir; borçlu olan yönetim kurulu üyeleridir²⁴.

2) Şirketin İflâsı Hâlinde Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldıkları Diğer Paraların İadesi

Kanun koyucu TTK m.513’de, *yönetim kurulu üyeleri tarafından alınan diğer paraların* iadesini, kazanç payının iadesinden farklı bir şekilde değerlendirmiş; yönetim kurulu üyeleri tarafından alınan diğer paraların iadesinde, *uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraların* geri verilmesini arzu etmiştir. Bir diğer söyleyişle, kazanç paylarının iadesinde haksız alınmış olması şartı aranmamış; yönetim kurulu *üyeleri tarafından alınan diğer paraların iadesinde ise, “uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken”* şartına bağlı tutularak; haksız alınan paraların iadesi öngörülmüştür.

A) Şirketin İflâsı Hâlinde Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldığı Diğer Paralar Kavramı

Şirketin iflâsı hâlinde, yönetim kurulu üyeleri şirket alacaklılarına karşı,

²⁴ OR Art. 679’un son hâline göre dava hakkı, iflâs idaresindedir; pay sahiplerinin veya alacaklıların dava hakkı bulunmamaktadır.

iflâsın açılmasından önceki son üç yıl içinde kazanç payından başka bir ad altında hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraları geri vermekle yükümlüdürler (TTK m.513/1).

Görüldüğü üzere kanun koyucu bu düzenlemede, iade edilmesi gereken paralarda bir sınırlama yapmamış; hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraların hepsinin geri verilmesini istemiştir.

a) Şirketin İflâsı Hâlinde Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldığı Diğer Paralar TTK m.394’de Düzenlenen Malî Hakları İle Sınırlı Değildir

TTK m.513’e göre, hangi ad altında alırlarsa alsınlar, yönetim kurulu üyeleri, hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken bu paraları geri vermekle yükümlüdürler.

Bu düzenlemeye nazaran, kazanç payı ayrı bir düzenlemeye tâbi tutulduğu için, TTK m.394’de ismen zikredilen, huzur hakkı, ücret, ikramiye ve pirim; uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paralar kavramı içinde değerlendirildiğinde, uygun ücreti aşan kısımları iadeye tâbi olacaktır.

Ancak belirtmek gerekir ki TTK m.513’e göre iadesi söz konusu olan paralar bunlarla sınırlı değildir; TTK m.394’de bahsedilmemesine karşın, yukarıda “Diğer Malî Haklar”²⁵ başlığı altında sözü edilen paraların da iadesi gerekir. Bu bağlamdan olmak üzere, azil veya görevden ayrılma tazminatının yahut opsiyon hakkından doğan paraların da uygun ücreti aşan kısımlarının yönetim kurulu üyeleri tarafından geri verilmesi gerekir.

b) Şirketin İflâsı Hâlinde Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldığı Diğer Paraların İadesi, “Uygun Miktarı Aşma” Şartına Bağlıdır

Kanun koyucu hükümde “*uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paralar*”²⁶ ifadesini tercih ederek, uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret

²⁵ Bkz., Özer, s. 196-198.

²⁶ İcâre akdinde menfaatin karşılığı olarak ödenen şeye ücret denir. Sözlükte “*kiralamak, iş karşılığı verilen şey (ecr)*” anlamına gelen icâre (icâr), hukukta da sözlük anlamına uygun olarak menfaatin bedel karşılığı satımını konu alan iş veya kira akdini ifade eder; hem gayrimenkul ve menkul eşyanın kiralınmasını (aynicâresi), hem de insanın çalışmasını konu alan iş akdini (insan icâresi=icâreiâdemî) kapsar. Ecîr ise, “*Kurulan iş akdine istinaden, ücret karşılığı belirli bir işi gören işçi*” anlamına gelmektedir. Ecîr, yapılan işin ölçüsüne göre ecîr-i hâs ve ecîr-i müşterek olarak kısımlara ayrılır. Ecîr- hâs, işçinin belirli bir zaman diliminde emeğini işverenin emrine tahsis eden işçiye; ecîr-i müşterek, emeğini sürekli olarak tahsis etmeden, belirli bir işin görülmesi hâlinde işçiye verilen sıfattır. Ücret, çeşitli kanunlarda da kanunun düzenleme amacına uygun olarak tanımlanmıştır. Meselâ İş Kanununda, “*Genel anlamda ücret bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutardır*” (İşK m.32) şeklinde tanımlanırken; Gelir Vergisi Kanununda, “*Ücret, işverene tâbi belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir. Ücretin ödenek, tazminat, kasa tazminatı (mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması onun mahiyetini değiştirmez*” (GVK m.61) şeklinde ifade edilmiştir. TTK m.513 anlamında ücret ise, her ne nam altında alınırsa alınsın, şirketten sağlanan ve para ile ölçülebilen menfaatleri ifade etmektedir.

miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraların hepsinin iadesini öngörmüştür.

Ancak dikkat edilmelidir ki alınan bu paraların hepsi iadeye tâbi değildir; iade edilecek kısım “*uygun miktarı aşan*” kısımındır.

Kanun koyucu “*uygun miktarı aşma*” hususunda dikkate alınacak kıstasları belirlemiş; bilançonun uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraları, uygun miktarı aşan kısım olarak değerlendirmiştir. Buna göre, uygun miktarın aşılmış sayılabilmesi için, alınan paraların hem “*uygun ücreti aşması*” hem de “*bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken*” paralar içinde değerlendirilmesi; iki şartın bir arada bulunması gerekmektedir. Bu değerlendirmeye nazaran, alınan paralar, emsaline göre yüksek olmasına karşın²⁷, alındığı dönemde şirketin malî durumu iyi olduğu için, bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı, yine de ödenmesi gereken paralar olabilir. Bu nedenle, uygun miktarı aşma hususu, sadece emsale göre değerlendirilmemeli; emsal de nazara alınarak, bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken para olup olmadığı konusu incelenmelidir.

Şayet alınan paralar “*uygun miktarı*” aşıyorsa, haksız alınmıştır; malvarlığının korunması ilkesine aykırı hareket edilmiştir. Malvarlığının korunması ilkesine aykırı hareket eden yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu söz konusu olur ve bu husus esas itibarıyla TTK m.553’de hükme bağlanmıştır.

Bilindiği üzere, yönetim kurulu üyeleri TTK m.553/1’de “*Kurucular, yönetim kurulu üyeleri, yöneticiler ve tasfiye memurları, kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini ihlal ettikleri takdirde, kusurlarının bulunmadığını ispatlamadıkça, hem şirkete hem pay sahiplerine hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar*” denilmesine karşın, “*Kanundan veya esas sözleşmeden doğan bir görevi veya yetkiyi, kanuna dayanarak, başkasına devreden organlar veya kişiler, bu görev ve yetkileri devralan kişilerin seçiminde makul derecede özen göstermediklerinin ispat edilmesi hâli hariç, bu kişilerin fiil ve kararlarından sorumlu olmazlar*” (TTK m.553/2) hükmü ile bir kurtuluş beyyinesi getirebilmektedirler. Bunun gibi, “*Hiç kimse kontrolü dışında kalan, kanuna veya esas sözleşmeye aykırılıklar veya yolsuzluklar sebebiyle sorumlu tutulamaz*” (TTK m.553/3) hükmünde de benzer sonuca ulaşılmaktadır²⁸.

TTK m.513 düzenlemesinde ise, yönetim kurulu üyelerinin iade borcu mutlaktır; şirketin iflâsı hâlinde, yönetim kurulu üyeleri şirket alacaklılarına karşı,

²⁷ “Emsaline göre yüksek olma” hususundaki açıklamalar için bkz., Manavgat, Ç. (Kırca, İ./Şehirli Çelik, F. H.), Anonim Şirketler Hukuku, C. 1, Ankara 2013, s. 747.

²⁸ “TTK m.553’üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının değerlendirmesi için bkz., Kırca (Şehirli Çelik/Manavgat), s. 611 vd.

iflâsın açılmasından önceki son üç yıl içinde, hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken tüm paraları geri vermekle yükümlüdürler. Bu hâliyle yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu, özel düzenlemeyle TTK m.553'ün kapsamından çıkartılmıştır.

c) Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldığı Diğer Paraları Geri Verme Yükümü Sebepsiz Zenginleşme (TBK m.77 vd.) Hükümlerine Tâbi Tutulmuştur

Yönetim kurulu üyelerinin TTK m.513 gereği, geri vermekle yükümlü oldukları diğer paraların uygun miktarı aşan kısmı; yönetim kurulu üyelerinin, haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşmeler sebebiyle geri vermek zorunda oldukları bir para olarak değerlendirilmelidir. Yönetim kurulu üyelerinin uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gerekirken aldığı bu paralar, şirket aleyhine olarak yönetim kurulu üyelerinin zenginleşmesidir.

Yönetim kurulu üyelerinin uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gerekirken aldığı bu paraların TTK m.512'ye göre iadesi istenebilirse de; TTK m.512'deki iade, "haksız ve kötü niyetle" alınma şartına bağlı tutulduğu için, şirketin iflâsı hâlinde, talep hakkının TTK m.513'e göre kullanılması daha isabetli olacaktır. Kaldı ki TTK m.512'de talep hakkı şirkette iken, TTK m.513'de talep hakkı alacaklılardadır.

TTK m.513 gereği, yönetim kurulu üyelerinin uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gerekirken aldığı bu paralar sebebiyle şirket fakirleşmiş; paraları alan yönetim kurulu üyeleri de zenginleşmiştir. Bu nedenle iade yükümlülüğünün şirket tüzel kişiliğine karşı olması gerekirken, kanun koyucu iade yükümlülüğünün, dolaylı olarak fakirleşen şirket alacaklılarına karşı olduğunu belirtmiş; iade yükümlülüğünün kapsamını da sebepsiz zenginleşme hükümlerine atıf yapmak suretiyle çözmeye çalışmıştır.

Şirketin iflâsı halinde yönetim kurulu üyelerinin hizmetlerine karşılık olarak aldıkları paraların iadesinin, uygun ücreti aşan kısımlarla sınırlı olduğu açıktır. Bu hâlde, bu paraların iadesi şirket tüzel kişiliği tarafından TTK m.512 kapsamında istenebilir. TTK m.512 şartlarına uygun olarak bu paraların iadesi talep edildiğinde; şirket alacaklılarının TTK m.513'e dayanarak ileri sürebileceği talebin, yönetim kurulu üyelerinin TTK m.512'ye göre ödediği miktarın, TTK m.513'e göre ödenmesi gereken miktardan az olması durumunda, bu fark ile sınırlı olması gerekir.

B) Şirketin İflâsı Hâlinde Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldığı Diğer Paraların İadesinde Taraflar

Şirketin iflâsı hâlinde, yönetim kurulu üyeleri tarafından alınan “diğer paraların” iade yükümlülükleri bu paraları alan yönetim kurulu üyeleri iken; iade yükümlülüğünün muhatabı şirket alacaklılarıdır.

a) Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldığı Diğer Paraların İade Yükümlüsü

Şirketin iflâsı hâlinde, yönetim kurulu üyeleri tarafından alınan “diğer paraların” iade yükümlülükleri, hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraları alan yönetim kurulu üyeleridir. Ancak yukarıda da izah edildiği üzere, alınan paraların iadesinin istenebilmesi için, alınan bu paraların hem “uygun ücreti aşması” hem de “bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken” paralar içinde değerlendirilmesi gerekir.

İade yükümlüsü yönetim kurulu üyelerinden, aldıkları tüm paraların iadesi istenemez; istenebilecek paralar, şirketin iflâsının açılmasından önceki son üç yıl içinde aldıkları uygun miktarı aşan kısımdır²⁹.

b) Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldığı Diğer Paraların Geri Verilmesinde İade Alacaklısı

Kanun koyucu TTK m.513/1’de, “Şirketin iflâsı hâlinde, yönetim kurulu üyeleri şirket alacaklılarına karşı, iflâsın açılmasından önceki son üç yıl içinde hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraları geri vermekle yükümlüdürler” demek suretiyle; geri verme borçlusunun, bu paraları alan yönetim kurulu üyeleri; iade alacaklılarının ise, şirket alacaklıları olduğunu açıkça ifade etmiştir.

3) Anonim Şirketlerde Şirketin İflâsı Hâlinde Yönetim Kurulu Üyelerinin Aldıkları Diğer Paraların İadesi Hakkında İsviçre Borçlar Kanunu’ndaki Revizyon Çalışmaları

Yukarıda da temas edildiği üzere, TTK m.513’ün mehzazı, 1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu’nun 679’uncu maddesidir; OR Art.679 hükmü, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 474’üncü maddesine aynen alınmış; 6762 sayılı Kanun’un 474’üncü maddesinden de, “Bu madde, 6762 sayılı Kanun’un 474 üncü maddesinden aynen alınmıştır” denilerek TTK m.513’e intikal ettirilmiştir.

1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanununun 679’uncu (OR Art.679) maddesinde³⁰, TTK m.513’de olduğu gibi;

²⁹ Bu husustaki diğer izahlar için bkz., I. B. b. başlığı altında yapılan açıklamalar.

³⁰ OR Art. 679 (1936). “Im Konkurse der Gesellschaft sind die Mitglieder der Verwaltung den Gesellschaftsgläubigern zur Rückerstattung aller in den letzten drei Jahren vor Konkursausbruch als Gewinnanteile oder unter anderer Bezeichnung gemachten Bezüge verpflichtet, soweit diese ein angemessenes Entgelt für Gegenleistungen übersteigen und bei vorsichtiger Bilanzierung nicht hätten ausgerichtet worden sollen. Die Rückerstattung ist ausgeschlossen, soweit sie nach den Bestimmungen über die ungerechtfertigte Bereicherung nicht gefordert werden kann. Die Richter entscheidet unter Würdigung aller Umstände nach freiem Ermessen.”

(1) Şirketin iflâsı hâlinde yönetim kurulu üyelerinin iade borcunun şirket alacaklılarına karşı olduğu;

(2) Yönetim kurulu üyelerinin iade borcunun, şirketin iflâsının açılmasından önceki üç yıllık süre içinde aldıkları kazanç payı ile başka bir ad altında hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paralarla sınırlı bulunduğu;

(3) Başka bir ad altında hizmetlerine karşılık olarak aldıkları paraların uygun ücreti aşmaması ve bilançonun uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmesi hâlinde iade yükümlülüğünün bulunmadığı;

(4) Gerek kazanç payının gerek aldıkları diğer paraların sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümler gereğince alınması mümkün olmayan kısımlarının geri verilmesi yükümlülüğünün bulunmadığı;

(5) Hâkimin hâlin bütün gereklerini göz önünde bulundurarak takdir hakkını kullanacağı, hükme bağlanmıştır.

İsviçre kanun koyucusu, OR Art. 679'un, OR Art. 678'in özel bir düzenlemesi olduğu ve sadece kazanç payı (Tantiemen) ile ilgili olarak hükümden faydalandığı mülahazalarıyla³¹, hükümden 1991 ve 2011'de önemli değişiklikler gerçekleştirmiştir.

OR Art. 679 çeşitli değişikliklere uğradıktan sonra³², şirketin iflâsı hâlinde anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin geri verme yükümü, sadece iflâsın açılmasından önceki son üç yılda alınan kazanç paylarına (alle Tantiemen) münhasır kılınmış; kazanç paylarının kanun ve esas sözleşme hükümlerine göre tedbirli bir tarzda düzenlenen bir bilanço sonucunda verildiğinin anlaşılması durumunda, iade yükümlülüğünün bulunmadığı ifade edilmiş; sebepsiz zenginleşme hükümlerine yapılan atıftan da vazgeçilmiştir.

Görüleceği üzere mehzaz kanunda, maddenin içeriğinde önemli değişiklikler yapılmış; evvelce yönetim kurulu üyelerinin şirket alacaklılarına karşı sorumlu olduğu hükme bağlanmışken, son hâlinde sorumluluğun şirket alacaklılarına karşı olmasından vazgeçilmiş; sorumluluğun şirkete, şirket iflâs ettiği için iflâs idaresine karşı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, başka bir ad altında hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbirli bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken diğer paraların geri verilmesi, madde metninden çıkartılmıştır.

³¹ Bkz., BSK OR II- Kurer/Kurer/In, Art. 679 N. 1.; müellifler, maddenin eski hâlinin anlamsız olduğunu ifade etmektedir (Bkz., BSK OR II- Kurer/Kurer/ In, Art. 679 N. 1).

³² OR Art. 679: "Im Konkurs der Gesellschaft müssen die Mitglieder des Verwaltungsrates alle Tantiemen, die sie in den letzten drei Jahren vor Konkursöffnung erhalten haben, zurückerstatten, es sei denn, sie weisen nach, dass die Voraussetzungen zur Ausrichtung der Tantiemen nach Gesetz und Statuten erfüllt waren; dabei ist insbesondere nachzuweisen, dass die Ausrichtung aufgrund vorsichtiger Bilanzierung erfolgte".

OR Art.679'a göre, şirketin iflâsı hâlinde iade yükümlüsü sadece kazanç payını alan yönetim kurulu üyeleridir; yönetimde bulunan diğer kişilerin (nahe stehende Personen) iade yükümlülüğü OR Art. 679 kapsamında değildir³³. Kazanç payını alan yönetim kurulu üyelerinin, aldıkları kazanç payının OR Art.677'ye uygun olmadığı, bilanço tedbirli bir tarzda düzenlenseydi bu paraları alamayacakları ispat edilerek, aldıkları paraların iadesi istenebilecektir. Buna göre, yönetim kurulu üyeleri kazanç payını bir hakka istinaden almışlarsa, OR Art.679'a göre iade yükümlülüğü doğmayacak; bu hâlde iade ancak diğer hükümlere dayalı olarak meselâ OR Art.678'e göre istenebilecektir³⁴.

OR Art. 679'a göre dava hakkı, iflâs idaresindedir; pay sahiplerinin veya alacaklıların dava hakkı bulunmamaktadır. Pay sahipleri doğrudan fakirleşmediği için, dava hakkını ancak Art.678/3 gereğince kullanabilirler ve bu halde de dava iflâs masasına karşı açılmalıdır³⁵.

Davalı, kazanç payını alan yönetim kurulu üyeleridir³⁶. Bir tüzel kişi yönetim kuruluna üye seçildiği takdirde, tüzel kişiyle birlikte, tüzel kişi adına, tüzel kişi tarafından belirlenen, sadece bir gerçek kişinin de tescil ve ilan olunması gerekmektedir. Bu hâlde, yönetim kuruluna seçilen tüzel kişi; tüzel kişiyi yönetim kurulunda temsil eden ise gerçek kişidir.

Kazanç payı alma hakkı, yönetim kuruluna seçilen tüzel kişiye aittir; tüzel kişiyi temsil eden gerçek kişi kazanç payı isteyemez. Hâl böyle olmakla beraber, tüzel kişi ile tüzel kişi temsilcisi arasında yapılan bir anlaşmayla, kazanç payının temsilciye ait olduğu kararlaştırılabilir. Bu hâlde dahi, iadeyle yükümlü olan tüzel kişidir; tüzel kişi ile tüzel kişi temsilcisi arasındaki iç ilişki, şirketi bağlamaz. Tüzel kişi, iç ilişkiye dayanarak genel hükümlere göre tüzel kişi temsilcisinden talepte bulunabilir; ancak davalı yine de yönetim kurulu üyesi tüzel kişidir.

OR Art. 679'da bir zamanaşımı süresi öngörülmemiş olduğundan, hangi zamanaşımı süresinin uygulanacağı tartışma konusu yapılmış; OR Art. 679/4 gereği beş yıllık zamanaşımı süresinin kanunun sistematığına yakın olduğu için uygulanabileceği ifade edilmişse de bunun üç yıllık hak düşürücü süre karşısında uygun olmadığı belirtilmiş ve sebepsiz zenginleşmeye yapılan atıf kaldırılmış olsa da sebepsiz zenginleşme ile ilgili zamanaşımı süresinin tatbik edilmesi yönünde görüş bildirilmiştir³⁷.

³³ BSK OR II- Kurer/Kurer/ In, Art. 6 79 N 3;

³⁴ OR Art. 678 hükmünden kazanç payının kötü niyetle alınmış olması şartı çıkarılmış; kazanç payının iadesi için haksız olarak alınmış olması yeterli görülmüştür (OR Art. 678'in TTK'daki karşılığı olan 512'nci maddede, kazanç payının kötü niyetle alınmış olması şartı muhafaza edilmektedir).

³⁵ BSK OR II- Kurer/Kurer/ In, Art. 679 N 7.

³⁶ BSK OR II- Kurer/Kurer/ In, Art. 679 N 8.

³⁷ BSK OR II- Kurer/Kurer/ In, Art. 679 N 9.

SONUÇ:

TTK'nın 513'üncü maddesinde hükme bağlanan, “*Şirketin iflâsı hâlinde, yönetim kurulu üyeleri şirket alacaklılarına karşı, iflâsın açılmasından önceki son üç yıl içinde kazanç payı veya başka bir ad altında hizmetlerine karşılık olarak aldıkları ve fakat uygun ücreti aşan ve bilanço uygun bir ücret miktarına göre tedbiri bir tarzda düzenlenmiş olsaydı ödenmemesi gereken paraları geri vermekle yükümlüdürler*” düzenlemesi, TTK m.512'deki³⁸ “*haksız yere ve kötünîyetle kazanç payı alan yönetim kurulu üyeleri, bunları geri vermekle yükümlüdür*” hükmünün özel bir hâlidir. Bu nedenle hükmün TTK m.512 ile uyumu esastır.

Hükmün bu hâliyle uygulanması bazı mahzurları bünyesinde barındırmaktadır. Bu esastan olmak üzere, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğunun şirket alacaklılarına karşı olması, hükmün nasıl uygulanacağı hususunda tereddütleri muciptir. Zira yönetim kurulu üyelerinin aldıkları kazanç paylarının haksız alınmış olması şartı, TTK m.513'de öngörülmediğinden, yönetim kurulu üyelerinin aldıkları kazanç payları hangi esaslara göre istenebilecektir? Yönetim kurulu üyeleri kazanç paylarını haksız almışlarsa, TTK m.513'e değil TTK m.512'ye göre iade talep edilebilir. Yönetim kurulu üyeleri kazanç payını haklı olarak almışlarsa, kanun hükmü gereği bir iade söz konusudur. Bu hâlde de alacaklıları korumak maksadıyla, iadenin şirkete; şirket iflâs ettiği için iflâs masasına yapılması gerekirken kanun koyucu, yönetim kurulu üyelerinin şirket alacaklılarına karşı sorumlu olduğunu hükme bağlamıştır. Şirket alacaklısı, yönetim kurulu üyelerinin aldığı kazanç payı sebebiyle doğrudan bir zarara uğramamıştır; doğrudan zarara uğramayan alacaklıların, şirket yönetim kurulu üyelerine karşı bir talepte bulunamamaları gerekirken, kanun koyucu alacaklılara doğrudan bir talep hakkı bahşetmiştir. Kaldı ki yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu, iflâsın açılmasından önceki üç yıl içinde aldıkları kazanç payı ile sınırlıdır; sorumluluğu genişletilemez. Bu hâlde, alacaklılardan erken takipte bulunanlar, dolayısıyla uğradıkları zararlarının giderilmesini sağlayacaklar, diğerleri herhangi bir hak talep edemeyecektir. Bu nedenle, yönetim kurulu üyelerinin iade borcunun alacaklılara karşı değil, iflâs masasına karşı olması ve bu suretle bütün alacaklıların tatmin edilmesi gerekir.

Yönetim kurulu üyeleri, kazanç paylarını haksız olarak almalarına karşın kötü niyetle almamışlarsa, TTK m.512'ye istinaden iade istenemeyecektir. Bu hâlde şirket iflâs etmiş ise, kazanç payının iadesi TTK m.513'e göre talep edilebilir. Ancak bu ihtimalde de, fakirleşen şirket tüzel kişiliğidir; doğrudan fakirleşen şirket tüzel kişiliği yerine, dolaylı olarak zarar gören alacaklıya talep hakkı verilmesi hukuken himaye görmemelidir.

Yukarıda da bir kısmını ifade etmeye çalıştığımız sakıncaları giderebilmek maksadıyla, TTK m.513'ün mehzazı olan 1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu'nun

³⁸ TTK m.512'nin mehzazı da, 1936 tarihli İsviçre Borçlar Kanunudur (OR Art.678).

679'uncu maddesi, çeşitli tarihlerde değişikliğe uğramıştır. Türk kanun koyucusunun bu değişiklikleri ihmal ederek, OR Art.679 hükmünü 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na taşıması isabetli olmamıştır.

KAYNAKÇA

- Binder, Andreas:** Die Aktienrechtliche Rückerstattung Ungerechtfertigter Leistungen, GesKR/Sondernummer/2008.
- Domaniç, Hayri:** Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi-II, İstanbul 1998.
- Eren, Fikret:** Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Ankara 2014.
- Eriş, Gönen:** Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu Ticari İşletme ve Şirketler, Ankara 1992.
- Kırca, İsmail/
Manavgat, Çağlar/
Şehirli Çelik, Feyzan Hayal:** Anonim Şirketler Hukuku, C. 1, Ankara 2013.
- Kurer, Peter/
Kurer, Christian:** BSK OR II, Basel 2012.
- Oğuzman, Kemal/
Öz, Turgut:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2., İstanbul 2013.
- Özer, Işık:** Anonim Şirketlerde Yöneticilerin Mali Hakları, Ankara 2013.
- Pulaşlı, Hasan:** Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Ankara 2015.
- Tekil, Fahiman:** Anonim Şirketler Hukuku, İstanbul 1998.
- Uluslan, İlhan:** İyiniyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlandırılması Sorunu, İstanbul 1984.
- Kazancı İçtihat Bankası (Erişim T. 15.06.2015).**